

РОЗДІЛ 6 ПРАВО

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.22>

Барган Сергій Сергійович,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-1706-0355

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОНТРАБАНДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

METHODS OF COMMITTING SMUGGLING UNDER MARTIAL LAW

Внаслідок запровадження в Україні правового режиму воєнного стану чинне законодавство з питань митної справи зазнало чималих змін в частині митного оформлення різних груп товарів, спростивши певні митні процедури під час проходження митного контролю і митного оформлення. Поступове наростання кризових явищ через активні бойові дії та стрімке скорочення темпів економічного зростання сприяли збільшенню кількості випадків переміщення через митний кордон України товарів за допомогою приховування від митного контролю. В цьому плані в межах дослідження здійснено спробу висвітлити сучасні способи вчинення контрабанди, що транспортується морським, повітряним, залізничним або автомобільним транспортом з урахуванням індивідуальних властивостей відповідного виду транспорту. На цій підставі розмежовано спосіб вчинення контрабанди шляхом переміщення товарів поза митним контролем від способу перевезення товарів за допомогою приховування від митного контролю і митного оформлення. Наголошено на провідній ролі суховантажів у вчиненні контрабанди, незважаючи на значні ризики блокування українських портів. Вказано, що в умовах закриття неба для цивільної авіації, контрабанда повітряними суднами втратила свою актуальність. Акцентовано увагу на зростаючій ролі автомобільного транспорту у перевезенні через митний кордон України товарів шляхом їх приховування від митного контролю та митного оформлення. В умовах збройної агресії провідної ролі набуває спосіб ввезення контрабанди через митний кордон України під виглядом гуманітарної допомоги, спрямованої на забезпечення першочергових потреб населення та військовослужбовців відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01 березня 2022 року № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», положення якої звільняють гуманітарні вантажі від застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зрештою висловлено думку щодо необхідності здійснення подальших наукових пошуків щодо дослідження способів вчинення контрабанди з метою поступового вдосконалення існуючої системи заходів протидії порушенням митних правил.

Ключові слова: контрабанда, переміщення товарів, порушення митних правил, транспорт, митний контроль, митний кордон.

As a result of the introduction of martial law in Ukraine, the current customs legislation has undergone significant changes in terms of customs clearance of various groups of goods, simplifying certain customs procedures during customs control and customs clearance. The gradual increase in crisis phenomena due to active hostilities and the rapid reduction in the rate of economic growth led to an increase in the number of cases of movement of goods across the customs border of Ukraine through concealment from customs control. In this regard, within the framework of the study, an attempt was made to highlight modern methods of committing smuggling transported by sea, air, rail or road, taking into account the individual properties of the corresponding mode of transport. On this basis, the method of committing smuggling by moving goods outside customs control is distinguished from the method of transporting goods by hiding from customs control and customs clearance. The leading role of dry cargo ships in the commission of smuggling is noted, despite the significant risks of blocking Ukrainian ports. It is indicated that in the conditions of the closure of the sky for civil aviation, smuggling by aircraft has lost its relevance. Attention is focused on the growing role of road transport in the transportation of goods across the customs border of Ukraine by concealing them from customs control and customs clearance. In the context of armed aggression, the leading role is played by the way of smuggling through the customs border of Ukraine under the guise of humanitarian aid aimed at meeting the priority needs of the population and military personnel in accordance with the Decree

of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 01, 2022 No. 174 «Some issues of humanitarian aid passing through the customs border of Ukraine under martial law», the provisions of which exempt humanitarian goods from the application of measures of non-tariff regulation of foreign economic activity. In the end, an opinion was expressed about the need for further scientific research on the study of methods for committing smuggling in order to gradually improve the existing system of measures to counter violations of customs rules.

Key words: *smuggling, movement of goods, violation of customs rules, transport, customs control, customs border.*

Постановка проблеми. Поступові євроінтеграційні зрушення в Україні сприяли значному розширенню торгівлі та збільшенню рівня імпортно-експортних операцій з багатьма європейськими країнами. Проте відчутна різниця між оподаткуванням і встановлення низки тарифних квот зумовили стрімке зростання випадків незаконного перевезення товарів через митний кордон. У зв'язку з цим до питань вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері здійснення митної політики, в тому числі й до посилення відповідальності за порушення митних правил, завжди прикута пильна увага науковців, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, запровадженого в Україні через повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Останні прийняті зміни в митному оформленні різних груп товарів призвели до появи безпрецедентних способів перевезення предметів поза митним контролем або з їх приховуванням від митного контролю, створивши обґрунтовані ризики формування та зміцнення нових контрабандних потоків, зокрема за допомогою перевезення гуманітарних вантажів. Таким чином, розширення можливостей контрабандистів і вдосконалення способів незаконного перевезення предметів через митний кордон України обумовили необхідність змістовного вивчення особливостей вчинення контрабанди в умовах воєнного стану.

Стан опрацювання цієї проблематики. Проблемні питання, пов'язані з передумовами виникнення і поширення контрабанди як негативного економічного явища, висвітлено у низці досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Т. Безлова, Ф. Гунева, О. П. Дячкіна, О. С. Золотнікова, Н. Я. Кравчука, Г. Кудмана, М. М. Литвина, Е. Ценкова та багатьох інших. При цьому суттєвий внесок у розробку теоретичних положень щодо з'ясування методів незаконного переміщення предметів поза митним контролем або з їх приховуванням від митного контролю здійснили А. Д. Басель, І. П. Кекіш, І. Л. Рудницький, О. І. Харабєрюш, А. М. Шалай, В. М. Шевчук та інші. Наукові напрацювання згаданих фахівців справили чималий вплив на формування і реалізацію державної політики з протидії контрабанді, проте подальші спроби визначити особли-

вості способів вчинення контрабанди в умовах запровадження на території України правового режиму воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації досі не проводились.

Метою статті є ознайомлення вітчизняних фахівців з особливостями незаконного переміщення предметів поза митним контролем або з їх приховуванням від митного контролю в умовах воєнного стану.

Вклад основного матеріалу. В юридичній літературі виокремлюють декілька підходів до визначення способу вчинення правопорушення (адміністративного проступку або злочину). З одного боку зазначену категорію розглядають як елемент об'єктивної сторони правопорушення [1, с. 180]. З іншого боку спосіб вчинення правопорушення виражає функціональну особливість протиправного діяння, обумовленого підготовкою, вчиненням та приховуванням вчиненого правопорушення [2, с. 41]. В свою чергу контрабанда як різновид правопорушень у сфері господарської діяльності характеризується обов'язковим перетином митного кордону з порушеннями правил митного контролю та/або митного оформлення предметів [3, с. 395]. Тому, на нашу думку, способи вчинення контрабанди відображають послідовну систему дій осіб, причетних до незаконного перевезення товарів, матеріальних і культурних цінностей та інших предметів через митний кордон України, що мають детермінований характер, які проявляються у підготовці до вчинення правопорушення, виконанні протиправних дій та подальшому вжиттю необхідних заходів, покликаних приховати або замаскувати протиправну діяльність.

Механізм вчинення контрабанди передбачає два основних способи незаконного перевезення товарів, матеріальних і культурних цінностей через кордон: 1) шляхом переміщення предметів контрабанди поза митним контролем; 2) за допомогою приховування від митного контролю і митного оформлення [4, с. 111]. Кожен із зазначених способів має свої відмінні риси та потребує ретельної підготовки відповідно до того чи планується перевозити предмети безпосередньо через митні пости. Варто зазначити, що переміщення контрабанди поза митним контролем не набуло широ-

кого застосування, оскільки реалізація такого способу передбачає таємне ввезення контрабанди в обхід митних постів, тобто тими територіями, де вони взагалі відсутні. Враховуючи сучасну обстановку в країні на тлі загострення збройного протистояння, перевезти контрабанду, минаючи усталені транспортні шляхи та місця розташування митних органів, вбачається невиконуваним завданням не лише через посилення державних кордонів та проведення активного спостереження і патрулювання визначеної території, але й через безпекові міркування (облаштування ровів, прокладення колючого дроту, побудова захисних споруд, мінування території тощо).

Найбільш типовим випадком вчинення контрабанди вважається перевезення товарів за допомогою їх приховування від митних органів. Приховування передбачає створення спеціальних умов, що попереджають можливість візуального виявлення контрабанди, перешкоджаючи встановленню факту незаконного перевезення відповідних предметів через митний кордон за допомогою маскування, прикриття, знищення чи фальсифікації слідів контрабанди, з метою ухилення від митного контролю і митного оформлення. Окрім фізичного приховування товарів від митного контролю існують способи документального приховування завдяки подання митним органам неправдивих відомостей щодо вантажу. Контрабандисти подають підроблені супровідні документи (товарно-транспортні накладні, декларації, коносамент та інші) на вантаж, або вносять зміни в оригінал цих документів (наприклад, шляхом підчищення). Недостовірна інформація переважно вноситься під час оформлення митних декларацій з приховуванням справжніх обсягів (кількості, ваги), назви, походження, призначення товарів, що перевозяться. В окремих випадках контрабандисти оформлюють предмети під виглядом інших, перевезення яких відбувається без сплати податків, митних платежів, акцизів.

Зазначимо, що в умовах воєнного стану значної актуальності набувають й інші способи вчинення контрабанди: використання фіктивного транзиту, здійснюваного фіктивними фірмами; неповне декларування (декларування виключно тієї частини вантажу, яка ввозиться легально); заниження митної вартості товарів, що транспортуються; здійснення контрабандних операцій з гуманітарною допомогою.

Морський транспорт. Широкого розповсюдження незаконного перевезення контрабанди на морському транспорті набув спосіб приховування предметів від митних органів шляхом створення

умов, які не дозволяють їх виявити візуально. В такому випадку вживаються заходи, спрямовані на фізичне приховування предметів на палубі морського судна. Нерідко контрабандисти вдаються до облаштування схованок, тобто спеціально створених місць (приміщень, трюмів, складів, пустот, конструктивних частин судна та його механізмів, контейнерів, пустот вантажу тощо), що унеможлиблює виявлення контрабанди без ретельної перевірки. Серед додаткових заходів приховування варто згадати маскуваність предметів, а саме надання одним предметам зовнішнього вигляду інших.

На морському судні, залежно від типу, призначення і розмірів, існує безліч різноманітних місць (відділень), придатних для приховування товарів. Стан наповнення схованок залежить від кількості незаконного вантажу та рівня їх надійності з метою зниження ризиків випадкового виявлення предметів контрабанди [5, с. 50]. В цьому плані для організації прихованого перевезення товарів, матеріальних або культурних цінностей на морському судні доречно виокремити такі способи приховування: 1) надання предметам контрабанди іншого вигляду; 2) маскування; 3) використання корпусу морського судна; 4) використання ручної поклажі; 5) додаткове навантаження чи розвантаження судна у відкритому морі.

Для приховування предметів контрабанди на морському транспорті властиве надання одним предметам зовнішніх ознак інших (камуфлювання), а саме форми, стану, етикеток, обгорток, упаковки, ярликів тощо. Також в цілях маскування предмети контрабанди поміщують всередину іншого товару, який транспортується за договором морського фрахту. Яскравим прикладом може слугувати випадок вилучення українськими митними органами у листопаді 2022 року в умовах дії правового режиму воєнного стану в Одеському порту партії кокаїну, замаскованого під промисловий шлак, на 15 млн. гривень, що надійшов з Південної Америки [6].

Нерідко предмети контрабанди розташовують під вантажем. Пустоти, які формуються під вантажем зручні для розміщення під ними предметів різної форми та ваги, особливо якщо вантаж є насипним (насіння, пшениця, залізна руда тощо). Вантаж, який повністю заповнює об'єм тари, сприяє попередженню проведення ретельних перевірок, адже зазирнути всередину контейнерів з насипами без спеціального обладнання є важким та тривалим у часі завданням. Облаштування схованок під вантажем має досить високий рівень надійності, що обумовлює активне використання

цього способу приховування. Наприклад, в одеському порту Чорноморськ працівники координаційно-моніторингової митниці виявили 13 тонн контрабандних цигарок, які було заховано за першими чотирма рядами упаковок із серветками [7].

Досить зручним для розміщення контрабандних товарів є морські контейнеровози. Причому механізм потрапляння предметів до контейнерів не обов'язково передбачає їх завантаження безпосередньо під час стоянки кораблів в порту. Трапляються непоодинокі випадки злому пломб контрабандистами та несанкціоноване відкриття завантажених контейнерів з подальшим розміщенням контрабандного вантажу поруч з основним. Вагоме значення для великих обсягів контрабанди мають рефрижератори, тому що за рахунок холодильного обладнання зберігається достатня площа для непомітного і зручного приховування різних предметів.

Наступним способом вчинення контрабанди морським транспортом є перевезення речей в пустотах корпусу морського судна. Як зазначають зарубіжні фахівці, цей спосіб актуальний для перевезення невеликих партій контрабанди, зокрема наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, тютюну, фальсифікованих лікарських засобів, коштовностей [8]. Невеликі пакування зручні для здійснення надійної фіксації за виступи конструктивних частин судна, на декоративних накладках різних механізмів. Разом з тим малі розміри дозволяють поміщувати пакунки в порожнечі між дверима, підлогою, теплоізоляцією та іншими елементами борту та палуби, забезпечуючи кращу непомітність. Іноді контрабандні предмети перевозять поза межами борту судна, використовуючи підводну частину його корпусу, зовнішні обвіси, гребний гвинт, технічні отвори за допомогою магнітного кріплення або прив'язування запакованого товару мотузками до виступаючих елементів корабля.

Якщо обсяги контрабанди невеликі, то відомим способом її вчинення є приховування предметів у ручній поклажі з особистими речами членів екіпажу судна, служби безпеки, охорони та іншого персоналу порту. Головною перевагою такого способу є менша вибагливість при проведенні митного контролю, оскільки, як правило, перевіряють вантаж, що міститься на судні у чималих кількостях, оминаючи дослідження кают, продовольчих складів та інших технічних приміщень, призначених для використання екіпажем. Окрім того предмети контрабанди залишаються більш доступними, дозволяючи швидко їх позбутися або переховати у випадку проведення прискі-

пливої перевірки. Серед іншого, для вчинення контрабанди крім ручної поклажі члени екіпажу можуть використовувати власну одягу, білизну, взуття тощо.

Новим способом вчинення контрабанди є вимкнення автоматизованої системи ідентифікації положення морського судна з метою непомітного короткострокового відхилення від курсу прямування для здійснення вантажних робіт у відкритому морі [9, с. 3]. Для цього використовують швидкісні катери або баржі, з яких відбувається перевантаження транспортуючих товарів на судно, що здійснює морський фрахт. Одразу після завершення відповідних робіт та повернення на попереднє місце, автоматизована система відслідковування вмикається знову.

Повітряний транспорт. Попри те, що повітряний транспорт посідає останнє місце за кількістю перевезених вантажів, не можна нехтувати його значенням для вчинення контрабанди. Як справедливо відзначають зарубіжні фахівці, контрабанда, що транспортується літками, переважно має невеликі обсяги та вагу, однак має доволі високу вартість [10, с. 32].

Для перевезення через митний кордон товарів, матеріальних та культурних цінностей використовується салон повітряного судна, зокрема кабіна пілотів. Вибір місця приховування обумовлений тим, що пасажирський салон підлягає ретельній перевірці, а пілоти та екіпаж літака не проходить жорсткого і ретельного огляду, на відміну від пасажирів. Незаконним перевезенням товарів також займаються приватні особи. Перевезення вантажів на борту вантажних літаків залежить від маршрутів повітряного сполучення, від розкладу рейсів між рейсами різних авіакомпаній. Кур'єри подорожують із предметами контрабанди, захованими в одязі чи ручній поклажі, або у вантажному відділі літака. Іншим варіантом є обмін ручної поклажі в зонах посадки шляхом передачі контрабанди від людей, які не пройшли перевірку в пунктах реєстрації.

Крім звичайного пасажирського багажу і вантажу на борту літака нерідко розміщують вантаж, що транспортується експедиторськими компаніями, а також поштові відправлення [11]. В різних країнах існують власні правила контролю та огляду пошти, пакунків і багажу. Як правило митний контроль поштових відправлень здійснюється поза межами аеропорту до моменту відправлення, внаслідок чого єдиною додатковою перевіркою в аеропорту є порівняння нанесених ідентифікаційних знаків (наприклад, митного пломбування). Для цього використовують незаконні схеми заміни

або додавання певних товарів до вантажів, які вже пройшли митний контроль. Додати або підмінити вантаж спроможні лише особи, які мають доступ до відповідних приміщень і відправлень або беруть участь у контролі та переміщенні вантажу до моменту його завантаження на літак [12, с. 30].

Варто зазначити, що внаслідок закриття неба в Україні для цивільної авіації вчинення контрабанди за допомогою повітряних суден наразі не здійснюється, вимушено втративши свою актуальність.

Залізничний транспорт. Вчинення контрабанди на залізничному транспорті має багато спільних рис з незаконним переміщенням товарів морськими суднами, за виключенням можливості перетинання кордону поза митним контролем. Такий виняток пов'язаний з індивідуальними властивостями залізничного сполучення, що унеможлиблює зміну напрямку руху потяга. В такому разі основним способом транспортування контрабанди залишається її приховування від виявлення митними органами. Для реалізації протиправного замислу контрабандисти переважно поміщують товар під напірні вантажі в відкритих вагонах або заповнюють предметами пустоти вагонів-рефрижераторів. Однак не виключені випадки приховування контрабанди в конструктивних частинах потягу, використовуючи міжстельовий простір, приміщення туалетів, тамбури, службові купе, опалювальні печі, ніші для білизни, закриті сміттєві ящики, плафони освітлення вагонів, набивка місць для сидіння, пустоти поручнів, столів, розеток тощо. Наприклад, у кримінальній справі № 159/5821/13-к зазначається, що на станції Ягодин Львівської залізниці в зоні митного контролю працівниками митниці виявлено цигарки іноземного виробництва в загальній кількості 6987 пачок, розміщених в конструктивних порожнинах вагону пасажирського потягу Київ-Варшава [13].

Автомобільний транспорт. Найбільш сприятливий для незаконного переміщення товарів, матеріальних і культурних цінностей через державний кордон є автомобільний транспорт, зокрема вантажівки. Автомобільний транспорт є прохідним та незалежним від заданого напрямку руху. Тож варіативність способів вчинення контрабанди є чималою, до яких варто віднести: приховування предметів контрабанди під «обшивку» салону автотранспортного засобу; поміщення предметів в шини запасних коліс, всередину паливних баків, до ящиків з інструментами та аптечкою; використання багажників і причепів з подвійними стінками, пустот між стінками

вантажного приміщення, пустот в лонжеронах; спеціальне облаштування схованок (тайників); надання одним предметам зовнішнього вигляду інших; прикриття предметів контрабанди іншими предметами тощо. Наприклад, у липні 2022 року, попри дію правового режиму воєнного стану, на пункті пропуску «Орлівка» митниками виявлено понад 3 тисячі пачок цигарок, захованих в нижній частині автобусу, поряд з багажним відділенням, яке обладнано спальним місцем, доступ до якого став можливим при демонтажу фальш-панелі та в подвійній підлозі салону автобусу, де під час демонтажу декоративних накладок утворилась конструктивна порожнина, доступ до якої без фізичного втручання та демонтажу накладок, був неможливий [14].

Останнім часом прикордонники фіксують численні спроби перевезення контрабандних предметів під виглядом гуманітарних вантажів, які мають спрощену процедуру митного оформлення, а також звільнені від застосування заходів тарифного і нетарифного регулювання для ефективного задоволення гуманітарних потреб військовослужбовців, цивільного населення та постраждалих від наслідків збройної агресії Російської Федерації.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» гуманітарною допомогою визнається цільова адресна безоплатна допомога (в грошовій або натуральній формі), що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, тяжкою хворобою, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [15]. На підставі прийнятої Постанови Кабінету Міністрів України від 01 березня 2022 року № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» встановлено, що на період дії правового режиму воєнного стану пропуск гуманітарних вантажів здійснюється за місцем перетину митного кордону України шляхом подання в паперовій або електронній формі декларації, заповненої особою, яка перевозить відповідний товар, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [16]. Такі зміни слугували головною передумовою для виникнення нового способу вчинення контрабанди з використанням благодійних організацій, які подають підроблені супровідні документи на товар або вносять неправдиві

відомості при декларуванні товарів гуманітарної допомоги. Наприклад, 02 травня 2022 року митники виявили 150 кілограмів брендового одягу на рейсовому автобусі, сумою понад 300 тис. гривень, що перевозився під виглядом гуманітарної допомоги [17]. Іншим прикладом є викриття правоохоронними органами 10 травня 2022 року благодійної організації на Львівщині, яка під прикриттям гуманітарної допомоги перевозила 3-за кордону 7,6 тонн товару (новий одяг та взуття), вартістю в 11 млн. гривень [18].

Висновки. Способи вчинення контрабанди, які характеризують функціональний і детермінований зміст протиправної діяльності з перевезення через митний кордон України товарів поза митним контролем або з приховуванням

від митного контролю, мають свою специфіку залежно від виду транспорту, на якому відбувається транспортування предметів контрабанди. Водночас запровадження в Україні правового режиму воєнного стану на тлі загострення збройної агресії Російської Федерації обумовив виникнення нового способу приховування контрабанди від митного оформлення, зокрема за допомогою перевезення товарів через митний кордон України під виглядом гуманітарної допомоги. В цьому плані виокремлення сучасних способів вчинення контрабанди в умовах воєнного стану сприятиме більш ефективному її виявленню, а також дозволить вдосконалити систему заходів протидії порушенням митних правил в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
2. Пясковський В. В., Черноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. Криміналістика. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Полуніна Л. В., Туровська А. С. Особливості елементів криміналістичної характеристики контрабанди. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 384–396.
4. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду: дис. ... канд. юрид. наук. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2006. 255 с.
5. Bruwer C. (2020) Smuggling and Trafficking of Illicit Goods by Sea. In: Otto L. (eds) Global Challenges in Maritime Security. Advanced Sciences and Technologies for Security Applications. Springer, Cham. P. 49–75.
6. На митниці вперше виявили «чорний кокаїн»: партія на 15 мільйонів зайшла в порт Одеси. Українські національні новини. Інформаційне агентство. 01 листопада 2022 р. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2001124-na-mitnitsi-vpershe-viyavili-chorniy-kokayin-partiya-na-15-milyoniv-zayshla-v-port-odesi> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
7. Контрабанда: у порту Чорноморськ виявили 13 тонн контрабандних цигарок. Міжнародний морський журнал «СУДНОПЛАВСТВО». 2021. <https://sudohodstvo.org/kontrabanda-v-portu-chernomorsk-obnaruzhili-13-tonn-kontrabandnyh-sigaret/amp/> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
8. Smith M. (2020). Drug Trafficking on Ship. URL: <https://www.nepia.com/articles/drug-trafficking-on-ships/> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
9. Legislative Council Panel on Security Anti-Smuggling Work of the Customs and Excise Department. LC Paper No. CB(2)2481/07-08(01). 2008. 7 p.
10. Matthias Olufemi Dada OJO & Rashidi Akanji Okunola. Youth Involvement in Smuggling: Push and Pull Factors and Methods Involved. *International SAMANM Journal of Business and Social Sciences*. 2014, Vol. 2, No. 4. 29–58. ISSN 2308-2372.
11. Sean P. Wildlife smuggling: routes, methods and risks to aviation. Osprey flight solutions. 2022. URL: <https://www.ospreyflightsolutions.com/casestudy/wildlife-smuggling-routes-methods-risks/> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
12. Bezlov T., Gounev P., Tzenkov E., Iliev P. Transportation, Smuggling and Organized Crime. Sofia: Center for the Study of Democracy, 2004. 115 p. ISBN 954-477-119-0.
13. Постанова у справі № 159/5821/13-к (провадження № 1-кк/159/528/13). Ковельський міськрайонний суд Волинської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. 2013. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/49175101> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
14. Постанова у справі № 521/11825/22 (провадження № 3/521/8137/22). Малиновський районний суд міста Одеси. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. 2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107374996/> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
15. Про гуманітарну допомогу: Закону України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 451.

16. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. Ст. 1259.
17. Благодійна організація Львівщини налагодила схему ввезення контрабанди як гуманітарної допомоги. *Варіанти* – онлайн газета новин Львова. 10 травня 2022 р. URL: <https://varianty.lviv.ua/88179-blahodiina-orhanizatsiia-lvivshchynu-nalahodyla-skhemu-vvezennia-kontrabandy-yak-humanitarnoi-dopomohy> (дата звернення: 19.01.2023 р.).
18. Брендіві сукні під виглядом гуманітарної допомоги намагалися завезти в Україну з Іспанії. *Факти ICTV*. 02 травня 2022 р. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220502-brendovi-sukni-pid-vyglyadom-gumanitarnoyi-dopomogy-namagalysya-zavezty-v-ukrayinu-z-ispaniyi/#> (дата звернення: 19.01.2023 р.).